

SEKCE VĚTRNÉ MLÝNY – 10 LET ČINNOSTI

Jan Doubek

Sekce Větrné mlýny v rámci Kruhu přátel Technického muzea v Brně vznikla na podzim v roce 2005. Letos tedy oslavíme již jedenácté výročí naší činnosti a to je dobrý důvod pro zamyšlení, zda se nám podařilo splnit cíle, které jsme si dali při zakládání.

VZNIK A CÍLE SEKCE VĚTRNÉ MLÝNY

Sekce vznikla na semináři Větrné mlýny v ČR konané u příležitosti výstavy Větrné mlýny včera a dnes, kterou jsem připravil pro Technické muzeum v listopadu 2005. Na semináři, na kterém se sešli odborníci z oblasti památkářské i technické, majitelé i fandové do větrných mlýnů, padlo rozhodnutí založit v rámci Kruhu přátel Technického muzea v Brně novou sekci. Do sekce se přihlásili lidé nejrůznějších profesí, památkáři, pracovníci medií, majitelé mlýnů, tesaři, soukromí badatelé i obdivovatelé větrných mlýnů. Sekce má 35 členů z ČR a dva z Rakouska. Hned na úvod jsme si stanovili tři hlavní cíle:

- Vzdělávání našich členů v oblasti mlynářství a památkové ochrany.
- Vzájemná pomoc při záchraně a obnově větrných mlýnů v ČR.
- Propagace větrných mlýnů jako jedinečné technické památky.

Obr. 1: Logo sekce Větrné mlýny KP TMB

ad a) Vlastní vzdělávání

Tento cíl byl v počátcích naší činnosti nejdůležitější. Žádný z větrných mlýnů u nás již není v provozu a tak majitelé ani odborní badatelé neměli s praktickou činností větrných mlýnů žádné zkušenosti. Praktické i teoretické znalosti jsme získávali na našich každoročních dvoudenních zasedáních spojených s exkurzí do větrných i vodních mlýnů v ČR. Nejstarší, ještě nemodernizované a přesto funkční vodní mlýny jsou pro nás cenným zdrojem informací o procesu mletí na českém složení. Navštívili jsme téměř všechny lokality, kde větrný mlýn buď ještě stojí, nebo jsou patrné alespoň jeho zbytky. Dnes je v ČR 78 takovýchto míst. Z toho 54 objektů je památkově chráněno, 20 mlýnů má částečně nebo úplně zachováno technologické zařízení a 15 větrných mlýnů je přístupných veřejnosti. Nejbližší větrný mlýn, který je schopný provozu, stojí v Retzu (Rakousko) a s jeho majiteli, kteří jsou také našimi členy, úzce spolupracujeme.

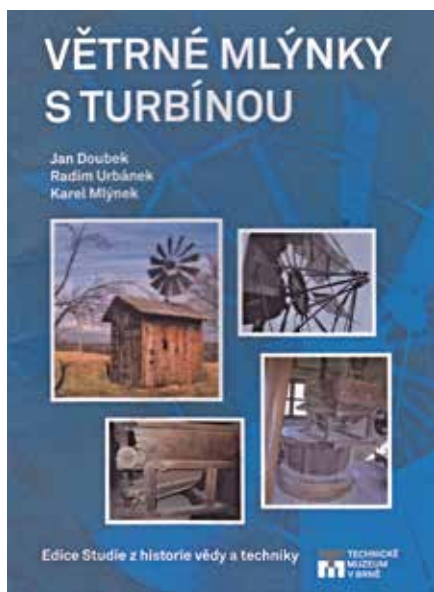
Pro poznávání větrných mlýnů v širších souvislostech pořádáme každý rok zájezd za větrnými mlýny do okolních zemí. Už jsme byli v Německu, dvakrát v Polsku, Rakousku, Slovensku, Maďarsku, dvakrát v Dánsku, Rumunsku, Litvě, Francii.

Velké větrné mlýny jsme měli zmapovány poměrně rychle. O malých větrných mlýncích s turbínou, které vznikaly pouze na Ostravsku, jsme však věděli velmi málo. V literatuře jsme nenašli téměř nic. Menší soubor fotografií byl pouze v Muzeu Těšínska a v jedné diplomové práci. Nezbylo nám tedy nic jiného, než se sami pustit do terénního průzkumu. Během pěti let jsme objevili více jak osmdesát mlýnků, ovšem ve velmi různém stavu. Od mlýnků pečlivě udržovaných až po stavby těsně před zánikem. Těch ve špatném stavu byla většina. Během našeho působení v terénu zaniklo více než deset z nalezených mlýnků. Protože žádný z nich nebyl pod památkovou ochranou, vybrali jsme dva reprezentativní a nejlépe udržované mlýnky a podali návrh na jejich památkovou ochranu na ministerstvo kultury. Stejný návrh od nás odešel i na jediné, od první republiky doposud, trvale fungující větrné čerpadlo na vodu v obci Radíkov.

Teoretickou část našeho vzdělávání zajišťujeme uveřejňováním odborných článků v každoročně vydávaném zpravodaji sekce s názvem *Hasačert*. Technické muzeum v Brně nám vydalo dvě publikace a to „*Dochované větrné mlýny v České republice*“ a „*Větrné mlýnky s turbínou*“.

ad b) Záchrana a oprava větrných mlýnů

Po získání teoretických znalostí jsme se začali soustřeďovat na opravy a rekonstrukce. V prvé řadě jsme si začali pomáhat mezi sebou, tj. mezi majiteli mlýnů, tesaři a památkáři. Postupem času jsme byli přizváni k opravám dalších mlýnů, zpracovávali jsme odborné studie jejich obnovy.

Obr. 2: Publikace zpracovaná členy sekce

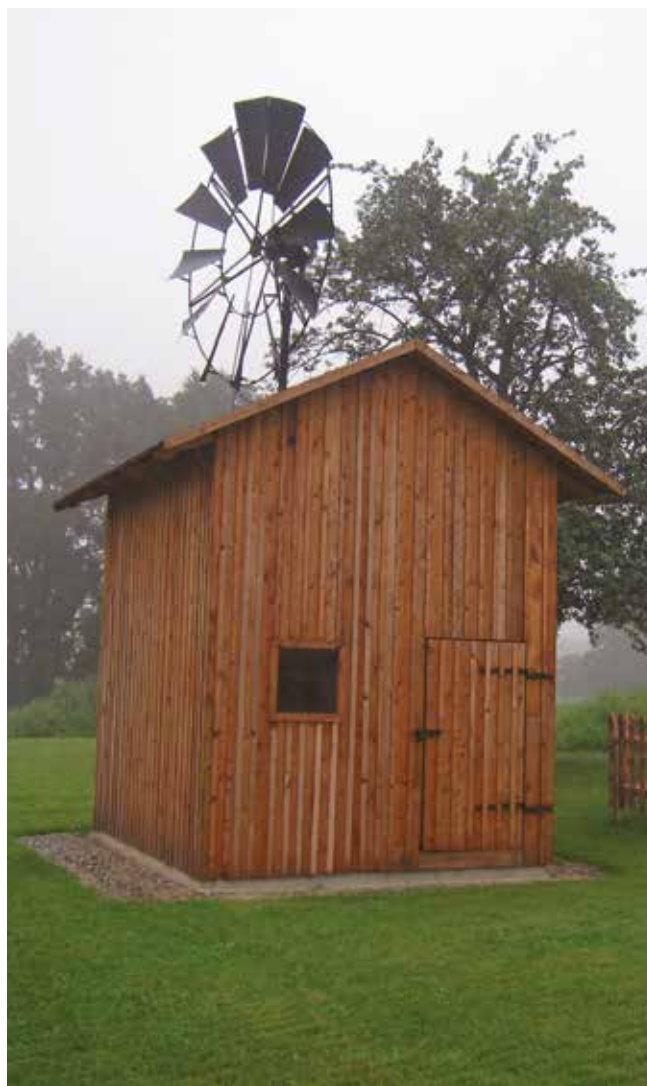

Obr. 3: Ukázka zpravodaje

Za největší úspěchy práce naší desetileté činnosti pokládáme dvě akce. A to obnovu větrných mlýnků na Ostravsku a záchranu větrného mlýna ve Spálově.

Jedině v regionu Ostravska se vyskytuje u nás jedinečný druh technické vesnické stavby – **větrný mlýnek s turbínou**. V terénu jsme jich našli přes osmdesát. Nikdo jim však nepřikládal žádnou důležitost, ve své většině sloužily pouze jako zahradní domky a jako sklad všeho nepotřebného. Mlýnky často překážely moderní úpravě zahrady či jiným záměrům a mnohé proto zmizely, nejčastěji do šrotu. Jen u několika málo z nich byl vidět zájem majitelů mlýnek zachránit. Rozhodli jsme se proto v sekci, že se pokusíme tento nezáměr či neznalost změnit. Začali jsme v terénu intenzivně jednat s majiteli objektů i zástupci obcí. Uspořádali jsme ve výstavních sálích regionu i místních knihovnách řadu výstav a přednášek o větrných mlýncích. Sepsali jsme text o historii, současnosti a významu větrných mlýnků, včetně základních zásad kvalifikované údržby. Tato brožurka, vydaná Technickým muzeem v Brně, nám velmi pomohla. Desítky kusů této publikace jsme rozdali majitelům mlýnků i představitelům obcí. Naše snažení mělo úspěch, zánik mlýnků se zastavil a obce pochopily, že i tyto drobné technické stavby stojí za záchranu a mohou si z nich udělat objekt turistického zájmu. Za poslední tři roky tak bylo zásluhou obcí sedm mlýnků renovováno a zpřístupněno veřejnosti (např. Václavovice, Šenov, Řepiště, Bruzovice a další). Rekonstrukce dalších objektů se chystají. Pomáháme radou i tím, že pro obce i soukromníky zpracováváme studie obnovy, včetně výkresové dokumentace.

Větrný mlýn ve Spálově byl v roce 2005 jediným mlýnem v ČR, kterému hrozil bezprostředně zánik. V sekci vznikla iniciativa směřující k jeho záchraně. Vyvolali jsme jednání s majitelkou a starostkou obce a setkali se příkladnou snahou o spolupráci. Spojily se naše znalosti a elán s financemi obce i majitelky a během následujících sedmi let jsme postupně mlýn opravovali. Na brigády se každoročně sjíždělo na vlastní náklady okolo dvanácti členů naší sekce z celé republiky. Od roku 2012 již Balerův mlýn ve Spálově opět tvoří krajinnou dominantu nad obcí a láká turisty svojí krásou i výstavou o historii mlýnů v obci, která je instalována uvnitř. Za významné odborné spolupráce členů naší sekce byla postavena replika větrného mlýna v Jalubí. Za celou akcí stojí iniciativa starosty obce Ing. Karla Malovaného.

Obr. 4: Větrný mlýnek Řepiště

Obr. 5: Spálov před rekonstrukcí

Obr. 6: Spálov po rekonstrukci

Obr. 7: Jalubí, replika větrného mlýna

Obr. 8: Zájezd sekce do francouzského Ostiches

ad c) Propagace větrných mlýnů

V této oblasti jsme využili toho, že členy sekce Větrné mlýny jsou novináři a dokonce dramaturg České televize Bedřich Ludvík. Představení větrných mlýnů jako specifické technické památky veřejnosti jsme prováděli a provádíme hlavně formou výstav, přednášek a příspěvků do tisku. Uspořádali jsme za deset let trvání sekce více jak 27 výstav (z toho tři jsou stálé, velká ve tvrzí v Rymicích, menší přímo ve mlýnech ve Spálově a v Jindřichovicích pod Smrkem). Přednesli jsme více jak 35 přednášek a napsali desítky příspěvků do novin a časopisů. S našimi mlýny jsme se dostali do televize (pětkrát Toulavá kamera, Zálesy aj.). Naši členové provozují několik internetových stránek např. www.povetnik.cz nebo <http://www.vetremlyny.cz/>. Pro širokou veřejnost jsme vydali již tři pexesa s větrnými mlýny, kterých se prodalo několik tisíc kusů. O větrném mlynářství jsme se naučili už tolik, že se s tematikou větrných mlýnů můžeme účastnit odborných seminářů a konferencí – celkem dvanáctkrát. Zpracováváme odborné posudky stavu objektů a projekty obnovy větrných mlýnů pro majitele a podílíme se na odborných pracích studentů vysokých škol. Pro záchranu větrných mlýnků s turbínou provádíme zaměření současného stavu a výkresovou dokumentaci pro rekonstrukci či stavbu replik. Velice blízké našemu zájmu jsou i větrná čerpadla, kterých bylo na našem území několik desítek.

ZÁVĚR

Mohu tedy závěrem konstatovat, že cíle, které jsme si před léty dali, se nám daří plnit. Určitě se dá ještě pokračovat v propagaci větrných mlýnů. Největším našim úkolem do nejbližších let je vytvořit kompletní internetovou databázi větrných mlýnů na našich stránkách www.povetnik.cz, odvozenou od databáze vodních mlýnů www.vodnimlyny.cz, kterou představil v předminulém čísle tohoto časopisu Rudolf Šimek.

LITERATURA

Berka, M. a kolektiv 1979: Větrné mlýny jako technické památky, Technické muzeum v Brně, 217 s.

Burian, V. 1965: Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, Olomouc, 79 s.

Doubek, J. 2005: Dochované větrné mlýny v ČR, Technické muzeum v Brně, 82 s.

Doubek, J. – Urbánek, R. – Mlýnek, K. 2011: Větrné mlýny s turbínou, Technické muzeum v Brně, 44 s.

Janoška, M. 2003: Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Libri, Praha, 179 s.

Jaroš, J. 1993: Větrné motory na Moravě, EkoCentrum Brno, 85 s.

Pokorný, O. 1973: Soupis a kategorizace větrných mlýnů v Čechách, GÚ ČSAV Brno, 178 s.

Koč, B. 1996: Šance pro vítr, EkoCentrum Brno, 35 s.

Štěpán, L. – Křivanová, M. 2000: Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách, Argo, 310 s.

Štěpán, L. – Urbánek, R. – Klimešová, H. 2008: Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II, Argo, 316 s.

Vařeka, J. 1982: Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, Slováké muzeum Uherské Hradiště, 101 s.

Obr. 9: Členové sekce v německém skanzenu Bjorvik